

1. november 2023

UNDERSVINGSMATERIALE

til Mozarts "Tryllefløjten" i bearbejdet version af
Freja Friberg Lyme og Lars Ulrik Mortensen.
Streamet via Vimeo og YouTube onsdag d. 13. december kl. 10-11.

Indhold:

1. Temaer og fag, hvor materialet og operaen kan anvendes – herunder målgrupper.
2. Værket "Tryllefløjten" af Wolfgang Amadeus Mozart og figurerne heri.
3. Hvad er egentlig opera? Kræver det noget særligt at kunne synge og spille til en opera?
4. Hvordan så der ud i Danmark for 323 år siden, hvor operaen blev skrevet i en anden hovedstad: Wien i Østrig?

1.

Mozarts eventyropera er selvsagt musik. Men der er også handling, med personer og egenskaber, der berører adskillige vigtige temaer. De fag, hvor operaen kan udfoldes i (ikke kun begrænset hertil), er *dansk* (f.eks. med rimede ord, tekster der skal synges, tekstkarakter i forskellige genrer mv.), *billedkunst* (her kan man tegne/bygge dragen, eller repræsentationer/fantasier over hvordan der ser ud hjemme hos de forskellige figurer i operaen), *drama* (fortrinsvis for ældre klasser), *musik* (genren opera i forhold til en almindelig sang; relation mellem orkester og sangere; synge med "Fuglefængersangen" f.eks.), *kristendom* (repræsenterer Nattens dronning f.eks. det mørke, mens Sarastro det lyse? Prins Taminos prøvelser: hvad repræsenterer de?), *historie* ("Tryllefløjten" er fra 1791, altså den såkaldte oplysningstid, hvor begreber som fornuft, rationalitet og viden vandt frem i stedet for at mennesket skulle leve i dogmatiske, lukkede religiøse systemer) og endelig *tysk* (for de ældre klasser).

Form, stof, tematik og musik egner sig til såvel indskoling som til de lidt større klasser.

2.

En komponist i slutningen af 1700-årene var afhængig af at have en stilling ved f.eks. et hof (hos en lokal fyrste, en konge eller en magtfuld kardinal) for at tjene sit udkomme. Der var dog også mulighed for at have offentlige koncerter sponsoreret af en rig person eller betalt via billetindtægter. De rige og magtfulde kunne, ved at have en komponist knyttet til sig eller afholde sponsorerede musikarrangementer, opvise deres egen position samtidig med at selve begivenhed: koncerten, operaen mv. fungerede som mødested for andre magtfulde og velhavende. På den måde var musikfremførelser på den tid en slags klub for ligesindede.

Mange komponister var også musikere ved siden af deres hverv som komponister; Mozart var et såkaldt vidunderbarn og gav offentlige klaverkoncerter allerede fra barnsben af – af egne værker endda.

Mozarts tidlige operaer havde ofte handlinger og temaer hentet fra antikken, og personerne heri var ofte guder, halvguder og/eller konger/dronninger. Ofte havde disse tidlige operaer en morale, dvs. en læring, for de, der oplevede dem. Det kunne f.eks. være at hylde sandheden, men også at bevare en struktur i samfundet, der var lagdelt med konge, adel, borgerskab, bønder i den nævnte rækkefølge. Altså en slags bevaring af samfundets orden.

Mødet med den ældre levemand, Lorenzo da Ponte i begyndelsen af 1780erne i Wien til et middagselskab hos en fornem person, markerede et stort skifte hos Mozart. da Ponte kan meget vel have sagt til den yngre Mozart: -du skriver så fantastisk musik, men hvorfor er handlingerne i dine operaer så kedelige?

Mozart må have stolet på da Pontes vurdering, for han indledte et samarbejde med tekstforfatteren da Ponte, som havde stor erfaring i at bearbejde barokoperaer (forkortede dem bl.a.) og det resulterede i de mest elskede af Mozarts operaer med en overraskende moderne persontegning. Dette finder man i deres første samarbejde: "Figaros bryllup", der så at sige satte den gældende samfundsorden på hovedet. De fortsatte med de spændende psykologiske portrætter i "Don Giovanni" og i "Cosi fan tutte". Mozarts syn på mennesket modnedes i samarbejdet med da Ponte.

Og det var den bagage han havde med, da forlystelsesteaterdirektøren Emanuel Schikaneder fra det borgerlige Freihaustheater an der Wieden, spurgte Mozart om at komponere et "Singspiel" til sit teater – de havde måske mødt hinanden i frimurerlogen i Wien, Schikaneder og Mozart. Schikaneders teater husede gøglere og viste forskellige underholdningsspektakler og var velbesøgt af den almindelige borger i Wien.

På den måde kom "Tryllefløjten" i stand som et syngespil (vi kender det herhjemme fra med syngespil af f.eks. komponisten Weyse og dramatikerens Hostrup).

Handlingen og figurerne i "Tryllefløjten" kan læses her: <https://da.wikipedia.org/wiki/Tryllefløjten>

I vores udgave på ca. 50 minutter, er der selvfølgelig skåret en del af handlingen bort – og enkelte af figurerne er heller ikke med. Det gælder f.eks. de tre damer i åbningsscenen; det gælder de harniskklædte hos Sarastro. Fokus er på prins Tamino, der skal finde Nattens Dronnings datter, Pamina.

I Instruktørens udgave, som filmen bygger på, bevæger vi os mellem to verdener: en virkelig verden, der foregår på en skole (BTK i Høje-Taastrup) hvor figurerne arbejder – og så en fantasiverden, som vi oplever gennem Taminos øjne.

Det kan oplistes som følger:

Tamino

Virkelighed: pedel på skole

Fantasi: Helt/prins

Pamina

Virkelighed: skolelærer med musik som fag

Fantasi: Prinsesse, som skal reddes

Papageno

Virkelighed: skolelærer i naturfag/geografi

Fantasi: fugleman

Papagena/ånd

Virkelighed: skolelærer i biologi/skolerådgiver (vi ser dog aldrig ånden i virkelighedens verden)

Fantasi: fugledame/hjælpeånd

Nattens Dronning

Virkelighed: skoleinspektør

Fantasi: Nattens Dronning

Sarastro

Virkelighed: overlærer, der underviser i idéhistorie

Fantasi: Lysets herre

Monstatos

Virkelighed: skolelærer i mediefag

Fantasi: ond trolld

De to universer har også hver deres visuelle identitet: virkelighedens verdens er filmet i *sort/hvid*, mens fantasiverden er filmet i *farver* og med figurerne i farvestrålende kostumer.

3.

Opera er italiensk, og betyder "værk". Det er betegnelsen for en særlig musikgenre, der blander sang, scenisk handling og visuelle effekter, med orkesterledsagelse.

De første operaer blev skrevet i begyndelsen af 1600-årene. Normalt siger man at det var den italienske komponist Claudio Monteverdi, som med sit værk "L'Orfeo" der blev opført i 1607, grundlagde genren. De næste 200 år så tusindvis af operaer dagens lys: hovedsageligt i Italien, hvor der i denne periode blev bygget talrige operahuse – mange af dem i træ. Den fysiske udformning af operahusene fra dengang er stort set ført uændret videre op i nutiden, så selv de moderne operahuse i form ligner de tidligere, italienske operahuse. Mange af denne periodes operaer varede rigtig længe: 4 timer, 5 timer og nogle længere endnu.

Det var fordi det at gå i operaen dengang også var et mødested – en slags værtshus for de højere klasser. Udformningen af husene dengang – som i dag – var et gulv med stole og så tre, fire eller fem etager med "loger". Altså små bokse med et antal stole – fire og opefter. Så var der et "vindue" ud til salonen, hvor man kunne se scenen og det publikum, der sad på stole på gulvet nedenfor. Dengang havde man gardiner man kunne trække for, så man uforstyrret kunne tale sammen; gå på besøg osv. Mange af teatrene havde også loger på den anden side af gangen, som så vendte ud mod gaden og ikke mod scenen. Her befandt sig tjenestefolk og nogle gange køkkenfaciliteter, så der kunne laves mad i løbet af operaforestillingen.

Når der kom en arie, dvs. en sang af vigtig musikalsk eller dramatisk betydning, trak man gardinet fra, så man kunne følge med i hvad der foregik på scenen.

I 1600- og 1700-tallet blev mange sangere (drengene) rekrutteret fra kirkekorene, hvor de var blevet indført i den katolske kirkes musikalske tradition. Mange af drengene (der var ingen piger endnu) kom fra fattige hjem og hvor forældrene håbede at det ville betyde et bedre liv for drengene hvis de blev operasangere. Et særligt fænomen hed "kastratsangere". Dvs at drengene før de kom i puberteten, kunne blive kastreret (det betyder at de fik fjernet deres testikler) og som betød at deres stemmer ikke kom i overgang, men ville blive ved med at være lyse drengestemmer, der også kunne synges kvindepertier. Av-av.

Mange af de dygtigste kastratsangere blev meget succesrige og tjente rigtig mange penge – de var den tids store musikstjerner, der var forgudet af publikum.

Med "Tryllefløjten" kom ønsket om at lave en tysksproget opera eller "syngespil" som det blev kaldt - og som kunne forstås af publikum i Tyskland og Østrig, hvor man jo begge steder taler tysk.

Operaen i 1800-årene blev mere og mere populær også for almindelige mennesker. Komponister som Bellini, Donizatti, Verdi, Puccini m.fl. trak et talrigt publikum ind i operaerne. Man kan sige at opera var datidens musicals.

I dag gennemgår operasangere en længerevarende uddannelse. Det kan f.eks. starte i musikskolen og fortsætte på et gymnasium med en musiklinje (MGK) og ende med en konservatorieuddannelse enten herhjemme eller i udlandet. På det kgl. teater har man så et "opera-akademi", hvor færdiguddannede sangere kan få scenisk erfaring i mange roller. Hvis man har en god teknik og passer på sin stemme, kan man blive ved med at synge til man er over 60 år.

4.

I dag er der knap 8 mia. mennesker i verden. På den tid, hvor "Tryllefløjten" blev skrevet, var det knap 1 mia. mennesker. Dvs. at der på 200 år er kommet 7 mia. flere mennesker i verden. Verden, og i særdeleshed Europa, så helt anderledes ud i 1790. Der var ikke noget der hed Tyskland (det blev først en realitet over hundrede år senere); ej heller var der noget der hed Italien (det blev også først en realitet knap hundrede år senere). Dengang var der noget der hed "det Habsburgske rige" – bestående af bl.a. Østrig, Ungarn, Serbien og mange andre lande. Der var også noget, der hed "Preussen" der lå i den østlige del af Europa bl.a. ind over noget af Polen. Danmark var et relativt stort land, fordi Norge også hørte til Danmark, ligesom Island, Færøerne og Grønland. Der var ikke noget der hed Tyrkiet. Det område hed det ottomanske imperium og dækkede ind i Europa bl.a. Bulgarien, men også store dele af Levanten (dvs. det nuværende Libanon, Syrien, Jordan, Israel og Egypten). Spanien og Portugal var, sammen med England, store kolonimagter med besiddelser rundt om i hele verden. Kina var også en stormagt dengang. Det var altså en anden tid og en anden verden.

Wien, Østrigs hovedstad, var dengang ikke alene centrum for det habsburgske imperium. Det var også sædet for det hellige romerske imperium (indtil 1806) – altså en arvtager til antikkens romerske imperium, som dog kun havde tyske kejsere og hvor dette rige strakte sig over de frankiske områder i Europa: Tyskland, Østrig m.fl. – men altså ikke Italien, det gamle romerske imperiums kærneland.

I Danmark holdt vi hårdt på at være neutrale. Og da der udbrød krig mellem Frankrig (Napoleon) og England, som indførte en handelsblokade mod Europa – og Frankrig – resulterede det i, at Danmark kom i krig mod England. Derfor besluttede England at de ville forsøge at ødelægge den danske flåde for at hindre at den kunne bruges af Frankrig mod England. Det skete under slaget på Rheden udfør København i 1801, som endte uafgjort og at Danmark meldte sig ud af neutralitetsforbundet. Seks år senere kom englænderne retur og foretog bombardementet af København – mod civile mål med det formål endeligt at ødelægge den danske flåde, da Danmark af Frankrig og Rusland var blevet tvunget til at vende sig mod England.

Mozart dør i 1791 og hans enke, Constance, gifter sig med en dansk diplomat, Georg Nissen, og boede i København fra 1810 til 1820.

Links til engelsksproget undervisningsmateriale om Tryllefløjten:

- a. <https://www.metopera.org/globalassets/discover/education/educator-guides/magic-flute-the/magic.flute.guide.pdf>

Opera Hedeland
Hellebakken 27 A
3150 Hellebakken
Operachef: Claus Lyngge
M: 3070 4616 E: info@operahedeland.dk

CVR 26471060
Opera Hedeland
er egnsteater i Høje-Taastrup,
Greve og Roskilde kommuner
www.operahedeland.dk

